

ફોજદારી કેસ નંબર : ૧૦૯૨૧૧/૨૧

:- આંક-૧ લગત હુકમ :-

આંક-૧ વાળુ ચાર્જશીટ (સી.આર.પી.સી. ૧૭૩(૨) તળેનો રીપોર્ટ) સંબંધિત પોલીસ સ્ટેશન ઓફીસર દ્વારા અત્રેની કોર્ટને મોકલાવેલ છે, જે આઈ.પી.સી. કલમ-૧૮૮ તથા ડિઝાસ્ટર મેનેજમેન્ટ એક્ટ, ૨૦૦૫ ની કલમ-૫૧ (બી) મુજબના ગુના અંગેનું છે. ચાર્જશીટ મુજબ આરોપીએ પોલીસ કમિશનર, અમદાવાદ શહેરના જાહેરનામાની જોગવાઈઓનો આંક-૧ વાળા ચાર્જશીટના કોલમ નં. ૫ માં જણાવેલ વિગતે ભંગ કરી, ગુનો કરેલ છે. એફ.આઈ.આર. ધ્યાને લેતાં, પોલીસ કમિશનરશ્રી, અમદાવાદના જાહેરનામું બહાર પાડેલ હતું. ચાર્જશીટ મુજબના ગુના અંગેની કાયદાકીય જોગવાઈ જોઈએ, તો આઈ.પી.સી.કલમ-૧૮૮ ની જોગવાઈ નીચે મુજબ છે.

188. Disobedience to order duly promulgated by public servant.--

Whoever, knowing that, by an order promulgated by a public servant lawfully empowered to promulgate such order, he is directed to abstain from a certain act, or to take certain order with certain property in his possession or under his management. disobeys such direction, shall, if such disobedience causes or tends to cause obstruction, annoyance or injury, or risk of obstruction, annoyance or injury, to any persons lawfully employed, be punished with simple imprisonment for a term which may extend to one month or with fine which may extend to two hundred rupees, or with both: and if such disobedience causes or tends to cause danger to human life, health or safety, or causes or tends to cause a riot or affray, shall be punished with imprisonment of either description for a term which may extend to six months, or with fine which may extend to one thousand rupees, or with both.

ઉપરોક્ત ગુના અંગે કોર્ટે સી.આર.પી.સી.કલમ-૧૮૫ ની જોગવાઈ મુજબનાં સંજોગોમાં જ કોગ્નીઝન્સ લેવા સક્ષમ છે. એટલે કે, કલમ-૧૮૫ માં કરેલ જોગવાઈનું પાલન ન થતું હોય, તો કોર્ટ તેવા ગુનાનું કોગ્નીઝન્સ લઈ શકે નહિ. જે જોગવાઈ નીચે મુજબની છે.

195. Prosecution for contempt of lawful authority of public servants, for offences against public justice and for offences relating to documents given in evidence.

(1) No Court shall take cognizance-

(a) (i) of any offence punishable under sections 172 to 188 (both inclusive) of the Indian Penal Code (45 of 1860), or

(ii) of any abetment of, or attempt to commit, such offence, or

(iii) of any criminal conspiracy to commit such offence,

except on the complaint in writing of the public servant concerned or of some other public servant to whom he is administratively subordinate;

(b),

ઉપરોક્ત જોગવાઈ મુજબ આઈ.પી.સી.કલમ-૧૭૨ થી ૧૮૮ સુધીનાં ગુના અંગેનું કોર્ટ કોગ્નીઝન્સ તો જ લઈ શકે, જો સંલગ્ન જાહેર સેવક દ્વારા અથવા તો તે જાહેર સેવક જેના વહીવટી નિયંત્રણ હેઠળ હોય, તેનાં દ્વારા લેખિતમાં કોર્ટને તે ગુના અંગેની ફરિયાદ કરવામાં આવે. આ કેસમાં પોલીસ કમિશનર દ્વારા તેઓએ બહાર

પાડેલ જાહેરનામાનો ભંગ થયેલ છે, તેવી કોઈ લેખિત ફરિયાદ કોર્ટને કરેલ નથી. પોલીસ કર્મચારી ધ્વારા આરોપીઓ વિરૂધ્ધ તેના પોલીસ સ્ટેશનમાં ગુનો બન્યાની હકીકત જાહેર કરતાં, એફ.આઈ.આર. કરવામાં આવેલ છે અને તેના આધારે તપાસ કરી, ચાર્જશીટ રજૂ થયેલ છે. આ સંજોગોમાં આઈ.પી.સી.કલમ-૧૮૮ ના ગુના અંગેનું કોગ્નીઝન્સ ચાર્જશીટ આધારે લેવા સામે બાધ છે.

હાલનું ચાર્જશીટ રજૂ થતાં, તેનું રેકર્ડ રહે તે માટે ફક્ત રજિસ્ટરે લઈ, ફરિયાદ પક્ષને સાંભળવા રાખવામાં આવેલ હતું. ફરિયાદ પક્ષે વિધ્વાન એ.પી.પી.શ્રીને સાંભળ્યા. તેઓની રજૂઆત છે કે, આઈ.પી.સી.કલમ-૧૮૮ નો ગુનો કોગ્નીઝેબલ છે. તેથી, પોલીસને ચાર્જશીટ રજૂ કરવા અધિકાર છે નામદાર ગુજરાત હાઈકોર્ટ ધ્વારા Zala Jayvantsinh Faljibhai vs State Of Gujarat on 9 December, 2003 ના ચુકાદામાં ઠરાવેલ છે. જેથી, કોગ્નીઝન્સ લઈ, આગળ કાર્યવાહી કરવી જોઈએ.

આઈ.પી.સી.કલમ-૧૮૮ નો ગુનો ગુજરાત સરકાર ધ્વારા ઉપરોક્ત જાહેરનામાથી કોગ્નીઝેબલ બનાવેલ છે તેમજ નામદાર ગુજરાત હાઈકોર્ટે તે જાહેરનામું કાયદેસર હોવાનું ઠરાવેલ છે, તે ખરૂં છે. પરંતુ, તે માટે કોગ્નીઝેબલ ગુનો એટલે શું? તેમજ સી.આર.પી.સી.કલમ-૧૮૫ માં "ફરિયાદ" શબ્દ લખેલ છે, તે માટેની વ્યાખ્યા શું છે તથા પોલીસ રિપોર્ટની વ્યાખ્યા શું છે, તે ધ્યાને લેવી જરૂરી છે.

કોગ્નીઝેબલ ગુનાની વ્યાખ્યા મુજબ, એવો ગુનો કે જેમાં પોલીસ વોરન્ટ વિના આરોપીને એરેસ્ટ કરી શકે છે. આ સંજોગોમાં કોગ્નીઝેબલ ગુનો બનવાથી આરોપીને વોરન્ટ વિના અટક કરવાનો પોલીસને અધિકાર મળે છે તેમજ જ્યારે પોલીસ સ્ટેશન ઓફિસરને કોગ્નીઝેબલ ગુનાની માહિતી આપવામાં આવે, ત્યારે સી.આર.પી.સી.કલમ-૧૫૪ મુજબ તેને નોંધવાની છે. એટલે કે, એફ.આઈ.આર. બનાવવાની છે. એફ.આઈ.આર. બન્યા પછી, સી.આર.પી.સી.ના ચેપ્ટર-૧૨ માં જણાવેલ જોગવાઈ મુજબ પોલીસને તપાસ કરવા અધિકાર મળે છે. પરંતુ, એટલાં માત્રથી સી.આર.પી.સી.ના ચેપ્ટર-૧૪ માં દર્શાવેલ કલમ-૧૮૦ મુજબ પોલીસ રિપોર્ટ ઉપરથી કોગ્નીઝન્સ લેવાનાં કોર્ટને અધિકાર મળતાં નથી. કારણ કે, પોલીસ તપાસનો રિપોર્ટ રજૂ થયા બાદ સી.આર.પી.સી.કલમ-૧૮૦(૧)(બી) ની જોગવાઈ મુજબ કોર્ટે ગુનાનું કોગ્નીઝન્સ લેવું, તે સામાન્ય નિયમ છે. પરંતુ, કલમ-૧૮૫ ધ્વારા તેમાં અપવાદ ઉભો કરેલ છે. એટલે કે, જો કલમ-૧૮૫ ના સંજોગો હોય, તો તેમાં કરેલ જોગવાઈ અને જરૂરિયાતનું પાલન થતું ન હોય, તો કોર્ટે પોલીસ રિપોર્ટ ઉપરથી સી.આર.પી.સી.કલમ-૧૮૦(૧)(બી) મુજબ પણ ગુનાનું કોગ્નીઝન્સ લઈ શકે નહિ.

આ ઉપરાંત નામદાર સુપ્રિમ કોર્ટે આ અંગે અલગ-અલગ ચુકાદાઓમાં તારણો આપેલ છે, જે પણ હાલનાં કેસને લાગૂ પડે છે. જે નીચે મુજબ છે.

State Of Punjab vs Raj Singh And Anr on 16 January, 1998 , (1998) 2 SCC 391 નાં ચુકાદાના તારણો તેમજ M.S. Ahlawat v. State of Haryana & Anr., AIR 2000 SC 168, : નાં ચુકાદામાં ઠરાવેલ છે કે, "....Provisions of Section 195 CrPC are mandatory and no court has jurisdiction to take cognizance of any of the offences mentioned therein unless there is a complaint in writing as required under that section." (Emphasis added) Sachida Nand Singh & Anr. v. State of Bihar & Anr., (1998) 2 SCC 493, : નાં ચુકાદામાં પારા ૭ લાગુ પડે છે. તેમજ Daulat Ram v. State of Punjab, AIR 1962 SC 1206, વાળા કેસમાં પોલીસ રિપોર્ટ આધારે મેજિસ્ટ્રેટ ધ્વારા કોગ્નીઝન્સ લેવામાં આવેલ અને ટ્રાયલ ચલાવી આરોપીને દોષિત જાહેર કરેલ. કે જેમાં લાગતાં-વળગતાં જાહેર સેવક તહસીલદાર ધ્વારા ફરિયાદ કરવામાં આવેલ ન હતી, તે કેસમાં નામદાર સુપ્રિમ કોર્ટે ઠરાવેલ કે, "The cognizance of the case was therefore wrongly assumed by the court without the complaint in writing of the public servant, namely, the Tahsildar in this case. The trial was thus without jurisdiction ab initio and the conviction cannot be maintained. The appeal is, therefore, allowed and the conviction of the appellant and the sentence passed on him are set aside." (Emphasis added) 25 Thus, in view of the above, the law can be summarized to the effect that there must be a complaint by the

public servant whose lawful order has not been complied with. The complaint must be in writing. The provisions of [Section 195](#) Cr.PC are mandatory. Non-compliance of it would vitiate the prosecution and all other consequential orders. The Court cannot assume the cognizance of the case without such complaint. In the absence of such a complaint, the trial and conviction will be void ab initio being without jurisdiction.

આ ઉપરાંત નામદાર ગુજરાત હાઈકોર્ટ પણ નીચેનાં ચુકાદાઓમાં તેવા જ તારણો આપેલ છે.

BECHAR VALA V. STATE OF GUJARAT No : 509 Year : 2001 Decided on : 27/12/2002 નાં ચુકાદાના પેરા ૪,૫ માં પણ તેમ ઠરાવેલ છે. તેમજ **Merubhai Mandanbhai Chandra & vs State Of Gujarat &, R/CR.MA/17286/2017 10/11/ 2017 R/CR.MA/17286/2017** નાં ચુકાદા માં પણ તેમ ઠરાવેલ છે જે નીચે મુજબ છે.

46. In some of the applications before me, the only offence is either section 186 or 188 of the [IPC](#). In such type of cases, there should not be any difficulty in quashing the prosecution in view of the bar of section 195 of the [Cr.P.C.](#) However, there are few cases on hand, in which, over and above sections 186 or 188 of the [I.P.C.](#), the other offence sare also there which are not covered under section 195 of the [Cr.P.C.](#) It is only in such cases, the court has to be careful. I have noticed that in some of the cases, there is a charge of section 353 of the [IPC](#) along with section 186 of the [IPC](#) I am of the vie that the very act of obstruction lies in the alleged assault and use of criminal force. In truth and substance, such an offence would fall in the category of sections mentioned in section 195 of the Code and it is not open to byepass its provisions even by choosing to prosecute under section 353 of the [IPC](#) only. There is no scope, in any of the matters on hand, having regard to the materials on record, to split up the offences so as to avoid the bar of section 195 of the [Cr.P.C.](#) as all theoffences can be said to have been committed in the course of one transaction. All the offences can be said to have been an integral part of one transaction.

6 Mr. Dave, the learned counsel would submit that the chargesheet is also filed for the offence punishable under Section 504 of the [I.P.C.](#) Section 504 of the [I.P.C.](#) is not to be found in Section 195 of the [Cr.P.C.](#), and therefore, it would be within the powers of the Magistrate concerned to take cognizance of the offence punishable under Section 504 of the [I.P.C.](#) I am afraid it is not permissible for this Court to accept the settlement. his aspect has also been well considered by me in the decision referred to above. In the facts of this case, it is not possible to separate the off ence punishable under Section 186 with Section 504 of the [I.P.C.](#) Both the offences co uld be said to have been committed in the course of one transaction. If it is not permissible for this Court to split the offences, then the bar of Section 195 of [Cr.P.C.](#) would apply even those offences of the [I.P.C.](#) which are not falling within the ambit of Section 195 of the [Cr.P.C.](#)

ઉપરોક્ત ચુકાદાઓ ધ્યાને લેતાં, આઈ.પી.સી.કલમ-૧૮૮ નાં ગુના અંગે પોલીસ રિપોર્ટ એટલે કે, ચાર્જશીટનાં આધારે કોર્ટને કોગ્નીઝન્સ લેવા સામે બાધ છે. જો, સી.આર.પી.સી.કલમ-૧૮૫ ની જોગવાઈ મુજબ જેનાં હુકમનો ભંગ થયેલ હોય, તે જાહેર સેવક અથવા તેનાં વહીવટી ઉપરી અધિકારી ધ્વારા કોર્ટમાં લેખિત ફરિયાદ કરવામાં આવેલ હોય, તો જ તે ગુના અંગેનું કોગ્નીઝન્સ એટલે કે, સંજ્ઞાન લઈને કોર્ટ આગળ ઈન્સાફી કાર્યવાહી શરૂ કરી શકે. હાલનાં કેસમાં કોર્ટમાં કોઈ લેખિત ફરિયાદ રજૂ કરવામાં આવેલ નથી અને તેથી જ ચાર્જશીટનાં આધારે કોર્ટ કોઈ કોગ્નીઝન્સ લીધેલ નથી. ગુનો કોગ્નીઝેબલ બનાવવા માત્રથી સી.આર.પી.સી.કલમ-૧૮૫ ની જોગવાઈ બિન અસરકારક બની શકે નહિ.

આ કામે આઈ.પી.સી. કલમ-૧૮૮ સાથે ડિઝાસ્ટર મેનેજમેન્ટ એક્ટ, ૨૦૦૫ ની કલમ-૫૧ (બી)

મુજબના ગુના અંગે પણ ચાર્જશીટ રજૂ થયેલ છે. આ સંજોગોમાં તે કાયદાકીય જોગવાઈઓ જોઈએ, તો નીચે મુજબ છે.

Section 51. Punishment for obstruction, etc.

Whoever, without reasonable cause,

(a) obstructs any officer or employee of the Central Government or the State Government, or a person authorised by the National Authority or State Authority or District Authority in the discharge of his functions under this Act; or

(b) refuses to comply with any direction given by or on behalf of the Central Government or the State Government or the National Executive Committee or the State Executive Committee or the District Authority under this Act, shall on conviction be punishable with imprisonment for a term which may extend to one year or with fine, or with both, and if such obstruction or refusal to comply with directions results in loss of lives or imminent danger thereof, shall on conviction be punishable with imprisonment for a term which may extend to two years.

આ કામે ડિઝાસ્ટર મેનેજમેન્ટ એક્ટની કલમ-૫૧(બી) લાગૂ પાડેલ છે. તેથી, ઉપરોક્ત જોગવાઈ મુજબ આપેલ માર્ગદર્શનનું પાલન કરવામાં ન આવે, તો એક વર્ષની કેદ અથવા દંડ તેમજ ગંભીર સંજોગોમાં બે વર્ષ સુધીની કેદની જોગવાઈ છે. ડિઝાસ્ટર મેનેજમેન્ટ એક્ટમાં કલમ-૫૧ કોગ્નીઝેબલ હોવાની જોગવાઈ નથી. આ સંજોગોમાં સી.આર.પી.સી. પરિશિષ્ટ-૧, ભાગ-૨ માં કરેલ જોગવાઈ લાગૂ પડશે અને તેમાં દર્શાવ્યા મુજબ ત્રણ વર્ષથી ઓછી કેદની સજા અથવા ફક્ત દંડની સજાની જોગવાઈ હોય, તો તેવા સંજોગોમાં તે ગુનો નોન કોગ્નીઝેબલ ગણાશે. જે જોગવાઈ જોતાં, ડિઝાસ્ટર મેનેજમેન્ટ એક્ટની કલમ-૫૧(બી) તળેનો ગુનો નોન કોગ્નીઝેબલ છે. વધુમાં આ કલમ-૫૧ (બી) તળેના ગુના અંગેનું કોગ્નીઝન્સ લેવા માટે પણ કલમ-૬૦ માં કરેલ જોગવાઈનું પાલન થવું જરૂરી છે, જે નીચે મુજબ છે—

Section 60. Cognizance of offences.

No court shall take cognizance of an offence under this Act except on a complaint made by—

(a) the National Authority, the State Authority, the Central Government, the State Government, the District Authority or any other authority or officer authorised in this behalf by that Authority or Government, as the case may be; or

(b) any person who has given notice of not less than thirty days in the manner prescribed, of the alleged offence and his intention to make a complaint to the National Authority, the State Authority, the Central Government, the State Government, the District Authority or any other authority or officer authorised as aforesaid.

ઉપરોક્ત જોગવાઈ મુજબ રાષ્ટ્રીય સત્તા મંડળ, રાજ્ય સત્તા મંડળ, કેન્દ્ર સરકાર, રાજ્ય સરકાર, જિલ્લા સત્તા મંડળ અથવા અન્ય સત્તા મંડળ અથવા તે સત્તા મંડળ કે સરકાર દ્વારા અધિકૃત અધિકારી દ્વારા લેખિત ફરિયાદ કરવામાં ન આવે, ત્યાં સુધી તે કાયદા તળેના કોઈ ગુનાનું કોગ્નીઝન્સ કોર્ટ લઈ શકશે નહિ. હાલનાં કેસમાં જોઈએ, તો અમદાવાદ પોલીસ કમિશનરશ્રી આવા કોઈ સત્તા મંડળમાં કે રાજ્ય સરકારમાં આવતાં નથી કે તેવા કોઈ આધાર પણ રજૂ થયેલ નથી તેમજ આવા કોઈ સત્તા મંડળ કે રાજ્ય સરકાર દ્વારા તેઓને અધિકૃત કરવામાં આવેલ હોય, તેવો કોઈ આધાર રજૂ થયેલ નથી. ઘડીભર એવું માની લેવામાં આવે કે, અમદાવાદ પોલીસ કમિશનરશ્રીને સરકાર દ્વારા કે સત્તા મંડળ દ્વારા એફ.આઈ.આર.માં દર્શાવ્યા મુજબનું જાહેરનામું કરવા અધિકૃત કરેલ હતાં, તો પણ આ ગુના અંગેનું કોર્ટ કોગ્નીઝન્સ લઈ શકે તે માટે પોલીસ કમિશનરશ્રી, અમદાવાદ દ્વારા જ કોર્ટમાં લેખિત ફરિયાદ કરવી જોઈએ. હાલનાં કેસમાં કોર્ટમાં પ્રથમથી જ કોઈ લેખિત ફરિયાદ થયેલ નથી. જેથી, સી.આર.પી.સી.કલમ-૧૮૫ ની જોગવાઈ ધ્યાને લેતાં તેમજ ડિઝાસ્ટર મેનેજમેન્ટ એક્ટની કલમ-૬૦ ની જોગવાઈ ધ્યાને લેતાં, ચાર્જશીટનાં આધારે કોગ્નીઝન્સ લેવા આ કોર્ટને હકૂમત નથી. વધુમાં ઉપર કરેલ ચર્ચા મુજબ આઈ.પી.સી.કલમ-૧૮૮ નાં ગુના અંગે પણ ચાર્જશીટનાં આધારે કોગ્નીઝન્સ લેવા સામે બાધ છે તેમજ ડિઝાસ્ટર

મેનેજમેન્ટ એક્ટ તળેનો ગુનો સજાની જોગવાઈ જોતાં પણ નોન કોગ્નીઝેબલ છે. તે સંજોગોમાં સી.આર.પી.સી.કલમ-૧૫૫ (૨) ની જોગવાઈ પણ ધ્યાને લઈએ, તો નોન કોગ્નીઝેબલ ગુનામાં કોર્ટની પરવાનગી વિના પોલીસને તપાસ કરવા હકૂમત નથી અને તેવી કોઈ પરવાનગી લેવામાં આવેલ નથી. હાલનાં કેસની હકીકત જોઈએ, તો પણ આઈ.પી.સી.કલમ-૧૮૮ તથા ડિઝાસ્ટર મેનેજમેન્ટ એક્ટ, ૨૦૦૫ ની કલમ-૫૧ (બી) મુજબનો ગુનો બન્યાનું ફરિયાદ પક્ષ જણાવે છે, તે પોલીસ કમિશનરશ્રીનાં જાહેરનામાનાં ભંગ અન્વયે છે. આ સંજોગોમાં નામદાર ગુજરાત હાઈકોર્ટે **Merubhai Mandanbhai Chanderla & vs State Of Gujarat** નાં ચુકાદામાં ઠરાવ્યા મુજબ, આઈ.પી.સી.કલમ-૧૮૮ થી અન્ય તહોમતવાળા ગુના સ્પ્લીટ થઈ શકે તેમ નથી. ઉપરોક્ત સમગ્ર ચર્ચાને અંતે તેમજ હાલનાં કેસનાં પેપર્સ ધ્યાને લઈ તથા વિ.એ.પી.પી.શ્રીની રજૂઆતો ધ્યાને લેતાં, આ કામે આરોપી સામે ચાર્જશીટનાં આધારે ગુના અંગેનું કોગ્નીઝન્સ લેવા માટે કાયદાકીય બાધ છે અને તેથી તેવું કોઈ કોગ્નીઝન્સ લઈ, ઈન્સાફી કાર્યવાહી કરવા આ કોર્ટેને હકૂમત નથી. જેથી, ન્યાયનાં હિતમાં નીચે મુજબનો હુકમ કરવામાં આવે છે.

—: હુ ક મ :—

હાલનાં પોલીસ રિપોર્ટનાં આધારે, અત્રેની કોર્ટ ધ્વારા તેમાં જણાવેલ ગુના અંગેનું કોગ્નીઝન્સ લેવા સામે સી.આર.પી.સી.કલમ-૧૮૫ તથા ૧૫૫ (૨) તથા ડિઝાસ્ટર મેનેજમેન્ટ એક્ટ, ૨૦૦૫ ની કલમ-૬૦ ની જોગવાઈ મુજબ બાધ હોય, તેથી ન્યાયનાં હિતમાં આ કેસ રદ કરી ફેસલ કરવામાં આવે છે.

ફરીયાદપક્ષ કાયદાની જોગવાઈને આધિન કોર્ટમાં ફરીયાદ કરી શકશે.

હુકમ આજરોજ સ્પેશ્યલ મેજિસ્ટ્રેટ્રલ સિટીંગમાં ખુલ્લી કોર્ટમાં જાહેર કર્યો.

અમદાવાદ.
તા.૧૧/૦૮/૨૦૨૧.

સહી આર.બી.ઈટાલિયા
એડી. ચીફ મેટ્રોપોલીટન મેજીસ્ટ્રેટ,
કોર્ટ નં.૧૬, અમદાવાદ.